

328. Szikszó, Hell Ring 2. lelőhely (KÖH 81085) (Borsod-Abaúj-Zemplén megye) R

A lelőhelyen 2014. február 4. és február 7. között ERD II. fázis-hoz tartozó próbafeltárás gépi földmunkáját végeztük a Herman Ottó Múzeum részéről, a Szikszó külterületén tervezett HELL RINGberuházás kapcsán. A munka során a beruházási terület 20%-án, 8 kutatóárokkal mintegy 1753,64 m²-nyi felületet nyitottunk meg. Az árokban szórványos helyzetben összesen 38 régészeti objektumot figyeltünk meg (S1 – S38), melyek többsége kis méretű gödör, néhány cölöplyuk és egy nagyobb méretű agyagkitermelő gödör volt. A geodéziai felmérés alapján megállapítottuk, hogy a lelőhely ÉNy–DK-i irányú. A 8. sz. kutatóárok kivételével az összes többi régészeti szempontból pozitív volt.

A humuszosítást követően a munkát *vis maior* bejelentése mellett fel kellett függeszteni (kedvezőtlen időjárási és talajviszonyok). A kézi feltárás végül 3 nap alatt, 2014. február 19-én és február 25–26-án végeztük el. A próbaárkokban előkerült telepjelenségek sekélynek és kis méretűnek bizonyultak, és az előzetes eredményekkel (neolitikum, bronzkor) ellentétben a késő rézkor (badeni kultúra) idejére datálhatók. Egy részük alig mélyedt az altalajba, nyésést követően kikopott.

Munkatársak: Galkó József, Gregóczy Gergő, Gyárfási József, Nagy S. József, Páll Gergely és Simon József.

HORVÁTH ANTÓNIA – HAJDÚ MELINDA

329. Szolnok, Alcsi-pusztá I-II. (KÖH 65430)

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) R, A, Sza

A régészeti lelőhely kutatását az M4 gyorsforgalmi út (Abony–Fegyvernek) építési munkálatai tették szükségessé. A lelőhely Szolnoktól kb. 5 km-re ÉNy-ra, közvetlenül a Zagyva K-i oldalán terül el. Ny-on befut a jelenlegi Zagyva-gát alá, K-en az M4 ERD II. munkálatai alapján nem ér össze a Szolnok–Alcsi-pusztá III. nevű (KÖH 65442) közeli lelőhellyel. A nyomvonal a lelőhely középső részét érintette. A terepbejárás során (2013, MNM NÖK) középső neolitik, középső bronzkori, vaskori, római császárkori (szarmata) és népvándorlás kori (avar) leleteket találtak. 2013-ban légifotózás (ELTE), geofizikai felmérés (MNM NÖK) és fémkereső műszeres kutatás (ELTE) zajlott a lelőhelyen.

A régészeti objektumok a területen négy csoportban jelentkeztek. A jelenségek nagy vonalakban megfelelnek a geofizikai kutatás által jelzettnek, de a lehetséges régészeti anomáliák is többnyire régészeti jelenségek bizonyultak, és a szarmata sírok nem voltak egyértelműen azonosíthatók a geofizikai kutatás során.

A Ny-i, eredetileg szakfelügyeletre kijelölt, geofizikával nem vizsgált területen szarmata és avar településrészlet húzódtott. A Zagyva-híd K-i pillérének cölöpözése miatt (amely a feltárás kezdete előtt megtörtént) bizonytalan, hogy ez a lelőhelyrész K felé összeér-e Alcsi-pusztá I. központi részével. Valószínű, hogy a két avar kori település nem függött össze teljesen, és a hídpillér csak kismértékben pusztította el a lelőhelyet. Alcsi-pusztá I. K-i felét egy mélyen fekvő, vizenyős rész választotta el a korábbi Alcsi-pusztá II. területétől. Ennek K-i oldalán csak néhány jelenség húzódtott szórványosan.

Ősör közvetlenül a Zagyva-gát mellett, az ártér szélén jelentkezett. A három gödör anyaga egy szubkután fül alapján a késő rézkorra keltezhető.

A szarmata korból – valószínűleg egymáshoz tartozó – temető és település nyomait tártuk fel. Alcsi-pusztá I. KDK-i oldalát egy

erősen rabolt szarmata temető sírjai fedték. 42 sírt tártunk fel. A temető K-i és D-i pereme kivételével teljesen kirabolt, a leletanyag döntő része másodlagos helyzetből származik. A sírok jellemzően kis alapterületű, keskeny és sekély aknasírok voltak. Mindössze két körárkos sír volt köztük, teljesen raboltak, és körárkuk is szakaszosan, sekélyen maradt meg a vastag humuszréteg és a mélyszántás miatt.

A leletanyagból említésre méltó néhány egyszerű típusú fibula, gyöngyözött ruhaalkjak maradványai, 5-6 kisméretű sírkerámia, és négy római pénzérme. A vastárgyak közül két nagyobb pengetőredék talán kardtöredék lehet.

Egy páros sírban a mellékletek alapján egy nő és egy férfi nyugodott. A medencetájéki bolygatás ellenére a női sírban ezüst(?) fülbevaló, a nyakon gyöngyök és egy kis vastárgy (fibula?), mindkét karon bronz- és vaskarperecek, orsókarika, illetve a láb környékén nagyszámú gyöngy került elő. A másik vázon csak egy nagyobb vasfibula volt található, viseleti helyzetben. A női sír sötét árnyalatú (zöld, kék, lila, piros) lábkörnyéki üvegyöngyei nadrág vagy csizma gyöngyözését alkották. A hurkos-kampós, tekereselt díszű hajkarika a késő szarmata korra keltezi őket.

A geofizikai kutatás felvételén látható egy nagy méretű kerítőárok, amely nagyjából körbefogta a temető területét. A temető kerítőárkának egy szakaszát csak a nyomvonal D-i szélén sikerült megfognunk, további vonala a szubhumuszban húzódtott.

A közepesen intenzív szarmata településrészlet Alcsi-pusztá I. Ny-i oldalán, a gát mellett tártuk fel. A jelenségek többsége tárolóverem. A néhány épület közül az egyik félig a gát alatt áll. Egy nagy méretű, az ártér felé, Ny-ra nyitott téglalap alakú kerítőárkot D-en bejárattal láttuk el. Az egyetlen külső kemence platnija kerámiával kirakott.

Két szarmata füstölőt tártunk fel, egyikük egy hármast, két kürtős füstölőrendszer volt. A tüzelőgödör szélén, a kürtő bejáratánál a tüzelőhely kis platniját két esetben figyeltük meg. A három kürtőre rábontottunk és metszelteük őket, hogy a légáramlás szabályozásának megoldásait rögzíthessük. A kürtőket középtájon összeszűkítették (széltében és/vagy magasságát), és a füstölőgödör felé nyílásuk kissé emelkedett (vagy szájuk felfelé erősen kitágult). Kettőt közülük inkább betöltöttek, míg a harmadik egyértelműen beszakadt a használat során.

A leletanyagban 2–3. századi és 4. századi együttesek is találhatóak. Az anyag, a szuperpozíciók és a próbafeltárás eredményei arra utalnak, hogy az ártér partján egy nagyobb, hosszabb ideig használt szarmata település található.

A megelőző feltárás jelenségeinek többsége az avar kori településhez tartozik. A nagy felszínen 16 avar házat és 17 kutat tártunk fel, amelyhez a Ny-i kis felszínen további 5 épület és 1 kút csatlakozott.

Alcsi-pusztá I. Ny-i oldalán négy, egy periódusú, négyzetes avar házat tártunk fel. A házak elszórtan találhatóak a területen. Egy további épület tagolt gödörkomplexumba/kútba ásozott, és aszimmetrikus elrendezésű cölöplyukakkal ellátott, számos keletibbi jelenséghez hasonlóan. Egy nagy méretű, közepes mélységű kút felső rétegében egy kisgyermek váza feküdt, akinek bal halántékánál egyszerű bronz hajkarikát is találtunk.

A hídpillértől K-re (Alcsi-pusztá I. K-i fele) egy sávban avar kutak húzódnak a lelőhely É-i oldalán. A legtöbb nagy méretű, többnyire négyzetes foltból indult; tagoltak, itt-ott padkások voltak, bennük közepesen vagy oldalt jelentkezett a kútakna. Két avar kútra géppel rábontottunk: fa vagy egyéb szerkezet nyomai nem maradtak meg bennük; a humuszosított felszíntől számított

3,10–3,20 m mélységben elértük az aljukat. A kutaktól K-re és D-re néhány házat és egyéb, kisebb avar településjelenségeket tártunk fel, amelyek átfednek a szarmata temető területére. A lelőhely egyetlen kemencés háza ezen a területen található.

A feltárási terület közepén (Alesi-puszta II.) egy sávban avar kori épületek sorakoztak egymás mellett, a kutakkal párhuzamosan. Viszonylag mélyek, alakjuk négyzetes, kisebb-nagyobb szabálytalanságokkal, és szinte minden esetben beleásott tárolóvermekkel vagy egyéb funkciójú, sekélyebb lemélyülésekkel. Mindössze 1-2 cölöplyuk található bennük, egy kivételével aszimmetrikus elrendezésben. E házak körül is található néhány kisebb kút, de szerkezetük különbözik a Zagyva partjához közel eső, nagyméretű objektumokétól.

A feltárási terület K-i szélén kisebb jelenségek mellett egy további, számos cölöppel ellátott épületet, valamint egy nagyméretű, tagolt, két kútaknás kutat tártunk fel.

A teljes nyomvonalat fedő 4 avar lelőhelyrész avar kori leletanyaga azonos jellegű. Igen szegényes, kézzel formált és többnyire díszítetlen kerámia, sütőharang-töredékekkel; valamint viszonylag nagy mennyiségű állatsont. A képet őrlökövek töredékei, orsókarikák, agyaghehézek egészítik ki. A házak környezetében szinte minden objektumból vassalakat is elcsomagolhattunk, ami valószínűleg műhely(ek?) közelségét jelzi. A megújított szerkezetű házak (2 db) és egyéb szuperpozíciók alapján az avar településen több horizont különíthető el, amelyek rövid időn belül követték egymást. Mindezek alapján a területet egy egykorszakos, szórt szerkezetű avar településként kezelhetjük.

A többkorszakos lelőhely őskori része a nyomvonalától D-re húzódhat.

A humuszolt terület 28 639 m² nagyságú volt, régészeti leg pozitív 14 722 m².

A feltárást a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ I. sz. Regionális Irodája végezte. Munkatársak: Szilágyi Krisztián Antal, Kocsis-Buruzs Gábor, Hullám Dénes és Szalai Emese régészek; Békési Ádám, Berta Norbert, Horváth Ádám Máté, Keszthelyi Orsolya, Koltai Anna, Nagy Fanni, Tóth Réka régészhallgatók; Benke András, Domján Anita, Hajdu László, Hajdu Károly, Nagy Márton, Rechner Balázs és Papi József régésztechnikusok.

MASEK ZSÓFIA

330. Szolnok, Besenyszögi út (M4-25. lh.) (KÖH 85883)

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) U, B, Szk, I

A lelőhely Szolnok ÉK-i határában, a településtől mintegy 5 km-re, a Milléri-holtág partján, a Zagyva-folyótól K-i irányban, hozzávetőlegesen 3 km-re található. Az M4 autópálya Abony–Fegyvernek szakaszának építéséhez kapcsolódó örökségvédelmi munkálatok keretében, terepbejárással azonosított lelőhelyen az MNM NÖK által végzett megelőző feltárási első üteme 2014. október 31.–december 2. között zajlott.

Ennek során 66 jelenséget azonosítottunk és tártunk fel a lehumuszolt 4682 m² nagyságú területen, de egy részük bontása a következő ásati szezonnra toldott át. A feltárási terület É-i részén az újkőkori kései időszakához sorolható tiszai kultúra látszólag magányos csontvázas temetkezését tártuk fel. Míg a terület DK-i részén a késő bronzkori Gáva-kultúra méhkas alakú gödre került napvilágra. Elszórva több helyütt leletanyag nélküli telepjelenségek jelentkeztek, amelyek korszakolása

egyelőre nem lehetséges. A most felfedezett telepobjektumok túlnyomó többsége a vaskor középső időszakára (szkíta kor) keltezhető csak úgy, mint a közelben lévő Szolnok, Milléri-holtág-part I–II. lelőhely szkíta kori településrészlete.

A feltárási szakmai munkatársai: Kocsis-Buruzs Gábor és Prander Péter régészek.

CZIFRA SZABOLCS

331. Szolnok, Szűcs-tanya (M4 4. lelőhely) (KÖH 81413)

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) Szk, Sza, I

A terület a Zagyva Ny-i partján, K–Ny-i irányú dombháton húzódik. K-i részén 87 m magas dombszerű kerek kiemelkedés Eresztő hát, Eresztő-halom néven ismert. Az M4 autópálya nyomvonala ÉNy–DK-i irányban szelte át a magaslat középső szakaszát, amelyen a 2013-as terepbejárás bronzkori, szarmata és Árpád-kori település nyomait mutatta ki a területen.

A magaslaton 2014-ben végzett megelőző feltárási nem volt előzmény nélküli. 2013. szeptember 30. és október 29. között az MNM NÖK munkatársai 479,71 m² nagyságú felületet tártak fel.⁹² A két kutatóárkban összesen 46 régészeti jelenséget figyeltek meg. A próbafeltárási során egy vaskori, szkíta kultúrához köthető egyrétegű telep részlete, egy Árpád-kori ház, valamint egy szarmata temető 18 sírja került elő.

2014-ben megelőző feltárási során ugyanennek a lelőhelynek mindösszesen 3489 m² nagyságú területét tártuk fel. A nyomvonal szakasz feltárási 29 nap alatt valósult meg. Ez alapján a napi átlagban feltárt terület nagysága 120 m²-re tehető. Augusztusban két hetet a 7-es lelőhelyen dolgoztunk, majd a szokatlanul esős szeptember miatt 12 napig nem tudtunk a területre lépni. Júliusban 9, augusztusban 9, szeptemberben 11 napot dolgoztunk.

A feltárási eredményeit összességében nézve megállapítható, hogy a korábbi terepbejárás és próbafeltárási során nyert eredmények részben igazolásra kerültek, és finomodtak. Az Árpád-kort leszámítva mindkét korábban prognosztizált korszak emléke előkerült a területen.

Az ásati területén 2013-ban és 2014-ben összesen 193 stratigráfiai jelenséget figyeltünk meg, amelyhez 140 objektumot rendeltünk. A megelőző feltárási eredményei alapján a területen alapvetően két régészeti értékkel rendelkező korszak (középső vaskor, római kori szarmata) képviselte magát.

A legkorábbi megtelepedés nyomait a területen a középső-késő vaskorra tehetjük, amelyet 24 objektum képviselt a 4. lelőhelyen. Itt egy teleprészet gödreiből, földbe mélyített padlójú épületekből kerültek elő olyan töredékek, amelyek a szkíták hagyatékának tekinthetők. Több épület oldalán a padlójában cölöplyukakat figyeltünk meg. Ezek a telepnyomokon kívül még néhány római korú temetkezésben kerültek elő ilyen korú áthalmozott leletek. A magaslaton feltárt nyomvonal szakasz következő tetten érhető lakói a római kori szarmaták népessége volt. A nyomvonal teljes területén 60 ilyen korú objektumot kuttatunk meg (94 SNR), kivétel nélkül temetkezések és a hozzájuk tartozó körárkok nyomai.

A római kori objektumok szóródására jellemző, hogy azok a nyomvonalban csak a partos részen kerültek elő. E szakaszok mentén a nyomvonalon kívül minden esély megvan további

⁹² Jelentést lásd: RKM 2013, 123–124.